

GÁL JENŐ

A csehországi magyarok önszerveződésének kérdéseiről

A Cseh- és Morvaországi Magyarok Szövetsége egyike a legfiatalabb s – ebből következőleg – egyike a legkisebb tapasztalatokkal rendelkező magyar nemzetiségi szervezeteknek. Ennek ellenére a Szövetség vezetősége úgy érzi, hogy a már létező, illetve potenciális tagságának sajátos helyzetéből adódóan olyan tapasztalatok birtokában van, amelyek talán figyelmet érdemelnek mindkét felvetett kérdés – azaz a kisebbségi képviselet, illetve a kisebbségi önkormányzat – általánosabb megítélésének szempontjából. Ezért örömmel teszünk eleget a Regio felkérésének, hogy véleményünknek – mivel Szövetségünk a szimpóziumon rajtunk kívül álló okok miatt nem vehetett részt – legalább írásban adjunk hangot. Tesszük ezt az általánosítás igénye nélkül, egy kialakulóban lévő demokratikus társadalmi rend kezdetén, az „itt és most” koordináta-rendszerében.

Ami a kisebbségi jogi képviselet kérdését illeti, e probléma csiráiban már Szövetségünk alakuló közgyűlésén fölvetődött. A szervezetünk ideiglenes vezetősége által előterjesztett alapszabályzat-tervezetében, illetve programjavaslatában néhányan éppen azt kifogásolták, hogy az alakuló Szövetség nem vállalja nyíltan a Cseh- és Morvaországban élő magyarság jogi képviseletét. Szervezetünk akkori és mostani vezetőségének véleménye szerint is e bírálatok mozgatórugói a múltban keresendők: az elmúlt néhány évtizedben nemcsak a nemzetiségi jogok, de – s mindenekelőtt – az általános emberi jogok, az állampolgárok jogi tudata és a politikai kultúra szenvedett csorbát. A főlshóalókban – kiknek nagy része felnóttként, a legkülönbözóbb okokból, de szinte kivétel nélkül saját elhatározásából telepedett le Csehországban – elevenen élt s él egy kétségkívíl jogos nemzeti-nemzetiségi sértettségi tudat, amely korábban, a Szlovákiaiban eltótt években alakult ki. Ezzel szemben már az akkori, ideiglenes vezetőség is lényegében azt vallotta, amit az idei kassai Fábry Zoltán Irodalmi és Kulturális Napokon szlovákiai viszonylatban újra meg is erősítettünk: egy demokratikus rendszer küszöbén előítéletektől mentesen, nem feledve a múltat, de az optimális együttműködés lehetőségét keresve kell beilleszkednünk a kialakuló társadalmi szervezetek hálózatába. Tóbszörösen is igaz ez egy olyan országrészben, melyben a magyarokhoz fűződó kapcsolatokat – mint azt programunkban is leszógeztük – nem az előítéletek, hanem sokkal inkább a nagyfokú tájékozatlanság jellemzi.

A főnti példából több tanulság, konklúzió is levonható. Mindenekelőtt az a szembetúnó, hogy a képviselet a bíráló főlhogásában érdekképviseletet, kimondva-kimondatlanul, elsősorban politikai képviseletet jelent. Mi ezzel szemben a jogok gyakorlására, természetes érvényesítésére helyeztük a hangsúlyt: szervezkedésünk célja az önművelés (elsősorban az anyanyelv művelése), a csehszlovákiai magyarság egészének életében való részvétel, valamint a cseh–magyar kapcsolatok múltjának megismerése és baráti szellemű ápolása. Főlvallalni a jogi érdekképviseletet, amikor jogainkat senki nem támadja: sündisznóállás – ellenség nélkül. Arról már nem is szólvá, hogy szervezkedésünk alapja – néhány lelkes prágai főlbuzdulásán túl – jobbára „egy statisztikai adatra” épült, mely szerint Csehország területén az 1988-as népszámlálás alapján közel 23 000 magyar, tehát egy viszonylag szépszámú potenciális tagság él. E diaszpórában élő magyar nemzetiség önszerveződésére – tudomásunk szerint – a miénkhez hasonló kísérllet nem volt a második világháborút követó idószakban*, s így kezdeményezésünk – még jelenlegi stádiumában is –

lényegében szonda, amely inkább arra hivatott, hogy e kisebbség potenciális és valóságos érdekeit felderítse és annak keretét teremtsen, mintsem hangzatos politikai szólamokkal álljon elő.

Nem tagadjuk, hogy – elsősorban – a totalitárius rendszerekben létjogosultságuk van a nemzeti öntudat ápolását, ébrentartását szolgáló – nemzeti-nemzetiségi pártszervezkedéseknek, de valljuk, hogy perspektíváiban egy fejlett demokrácia ismérve a minoritások többségi képviselője, amelyet a többség a kisebbség részéről érkező, a valóságra épülő jelzéselv alapján épít ki. Ebben az értelemben tehát nemcsak a magyar, de valamennyi Csehországban élő nemzetiség jogi képviselőjét a törvényhozó testületeknek, a politikai pártoknak, illetve a szövetségi; valamint a cseh kormánynak kell föl vállalnia, és minden bizonnyal ezek a testületek tudnak e jogoknak leghatékonyabban érvényt szerezni. A nemzeti kisebbségek kérdése az általánosabb, emberi jogi kérdéskör része. Az utóbbi néhány évtized azt is meggyőzően szemléltette, hogy e problémák különválasztása, illetve fordított rangsorolása illúzió.

A csehországi magyarság természetes igényeire vonatkozó kétélyeinket – sajnos – eleddig az idő igazolta. Különböző kezdeményezéseink ellenére hovatovább csupán Prágában van működőképes, néhány tucatnyi lelkes tagságunk, néhány vidéki érdeklődővel körlevelek, újabban egy „Tájékoztató”-nak elnevezett, némi optimizmussal lapkezdeménynek tekinthető nyomtatvány útján próbáljuk építeni kapcsolatainkat.

Programunkból adódóan nyíltan vállaljuk a közösséget a csehszlovákiai magyarsággal, s ezen túlmenően a magyar nemzet egészével, és valljuk, hogy ennek semmiképpen sem mond ellent az, hogy állampolgári mivoltunkban tudatosan és öntudatosan a Cseh és Szlovák Szövetségi Köztársaság népének része vagyunk.

Ami a szimpózium második felvetett kérdéséről illeti, helyzetünkben adódóan ez még kevésbé érinti Szövetségünket. A Csehszlovákiában élő diaszpórikus magyar kisebbség tudomásunk szerint sehol sem él olyan zárt és egységes közösségben, amely indokolttá tenné a kisebbségi önkormányzat gondolatának fölvetését, így e kérdés érdemi tárgyalásától eltekintünk.

Írásunkat fogadják szerény, de annál őszintébb adalékként ahhoz a fontos kérdéshez is, amely nyilván a szimpózium magyarországi szervezőit is foglalkoztathatta e bizonytalan közép-európai térségben: Illyés Gyulával szólva, vajon „mi legyen lelki normája viszonyunknak anyanyelvi társainkhoz?”

* A szerző állítása annyiban pontosításra szorul, hogy 1951-53 közt sorra alakultak a CSEMADOK csehországi magyarokat tömörítő helyi szervezetei a csehországi magyarok által lakott helységeken. A szerveződés olyan aktív volt, hogy a CSEMADOK KB Csehországban járási bizottságokat, sőt Karlovy Varyban kerületi bizottságot, Prágában pedig koordinációs bizottságot hozott létre. (Lásd ezzel kapcsolatban Molnár Imre: *Fejezetek a Csehországba került magyarok II. világháború utáni történetéből*, in: *Magyarságkutató*, Budapest, 1989, 57-73.